УДК: 657.001.76

М.М. Бенько

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

У статті викладено сутність інновацій у бухгалтерському обліку. Досліджені основні складові частини інноваційної діяльності, які відображають особливості інноваційного процесу в бухгалтерському обліку й управлінні ним.

The article describes the essence of innovation in accounting. The basic components of innovation that reflect the characteristics of the innovation process in accounting and management.

Ключові слова: бухгалтерський облік, форма обліку, управління, інновація, технологія, процес.

Ринкові умови господарювання вимагають інноваційного розвитку бухгалтерського обліку, і така потреба стає все більш актуальною та викликає необхідність формування концептуальних засад управління інноваційною діяльністю.

Дослідженню питань сучасного змісту терміну «інновація», понять інноваційної діяльності, інноваційного процесу в управлінні, обліковому процесі, управлінні інноваційною діяльністю приділяли увагу багато науковців, зокрема: Аньшин В.М. [1], Волков О.І. [2], Микитюк П.П. [3], Рошка М.С. [6], Фатхутдінов Р.А. [9] та ін.

У науковій літературі термін «інновація» вживається із значними розбіжностями у його трактуванні. Поняття інноваційна діяльність, інноваційний процес, управління інноваційною діяльністю, трактують залежно від об'єкта та предмета дослідження, ступеня новизни, глибини змін, значимості перетворень, процесу або результату, ролі та впливу на економічні процеси. Наукові дослідження спрямовані головним чином на управління інноваційною діяльністю виробничих підприємств, тоді як інноваційний розвиток підприємств торгівлі і бухгалтерського обліку залишається недослідженим.

У статті поставлено завдання уточнити сутність терміну «інновація» та понять, пов'язаних із ним. Досліджуються основні напрями та такі складові частини інноваційної діяльності, як об'єкт і метод. Запропоновано концепцію управління інноваційною діяльністю на підприємствах та в бухгалтерському обліку як цільову підсистему інновацій.

Сутність терміну «інновація» у науковій літературі визначається по-різному [1; 2; 3; 6; 7; 9]. Інновація трактується: 1) як процес, у якому винахід або ідея набувають економічного змісту, в результаті якого наукова ідея або технологія доводяться до стадії практичного використання і починають давати економічний ефект; 2) як новий поштовх науково-технічних знань, що забезпечують ринковий успіх; 3) як процес, спрямований на створення, виробництво, розвиток та якісне удосконалення нових видів виробів, технологій, організаційних форм; 4) як комплексний процес створення нововведення для нової суспільної потреби або просто процес реалізації того або іншого науково-технічного нововведення; 5) як процес формування якісно нового стану системи; 6) як комплекс технічних, виробничих і комерційних заходів, спрямованих на впровадження в економіку нової техніки, технологій, винаходів і тощо, що спричинюють появу на ринку нових товарів, поліпшених промислових процесів та ус-

таткування; 7) як нове явище; 8) як нову, науково-організаційну комбінацію виробничих чинників, мотивовану підприємницьким духом; 9) як новий продукт або послугу, спосіб їх виробництва; 10) як нововведення в організаційній, фінансовій, науково-дослідній та інших сферах, де будь-яке удосконалення забезпечує економію витрат або створює умови для такої економії; 11) як кінцевий результат впровадження нововведення з метою зміни об'єкта управління і отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту.

У зарубіжних країнах, зокрема Росії, Європейському Союзі, інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, який втілився у вигляді нового або удосконаленого продукту, впровадженого на ринку; нового або удосконаленого технологічного процесу, що знайшов використання у практичній діяльності; як процес удосконалення або створення нової бізнес-моделі або технології, що генерує споживчі цінності, які забезпечують стійке зростання виручки і чистого прибутку [10].

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», інновації — «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентноздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [5].

Із наведених визначень видно, що за змістом чи внутрішньою структурою розрізняють інновації: технічні, технологічні, економічні, інформаційні, організаційні, управлінські, процесні тощо. Вони охоплюють практично усі сфери діяльності суспільства.

Для повної характеристики інновацій як об'єкта управління необхідно розкрити поняття інноваційної діяльності.

Аналіз політики уряду щодо підтримки і розвитку інноваційної діяльності, відповідно до завдань і заходів Програми діяльності кабінету міністрів України «Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток», та державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009—2013 рр., демонструє, що наголос робиться саме на новітні науково-технічні розробки, а не на інноваційний потенціал організаційно-управлінських нововведень, тобто ті можливості в економіці, які відкриваються завдяки створенню нових бізнес-моделей, маркетинговим, організаційним, фінансовим, комерційним інноваціям [4; 8]. У цьому контексті інноваційна діяльність тлумачиться як матеріалізація науково-технічного прогресу. Вона спрямована на практичне використання науково-технічного результату й інтелектуального потенціалу з метою отримання нового чи поліпшення наявного продукту, тобто його виробництва.

Господарський кодекс України визначає, що інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій із метою виконання довгострокових науково-технічних програм із тривалими термінами окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя. Отже, інноваційна діяльність тлумачиться більш широко, не тільки як виробництво нового інноваційного продукту у виробничій сфері, а й впровадження організаційно-управлінських інновацій. Створення автоматизованих систем бухгалтерського обліку (АСБО), автоматизованих систем управління підприємством (АСУП) є інноваціями саме такого характеру.

Найбільш прийнятним для прикладного використання у бухгалтерському обліку як інформаційній підсистемі підприємств є підхід до визначення інновацій, який враховує науково-технічний, технологічний, економічний, організаційний, інформаційний, управлінський та процесний аспекти.

Відповідно до названих аспектів автор пропонує такі визначення інновацій у бухгалтерському обліку (табл. 1).

Таблиця 1

Види інновацій в бухгалтерському обліку (розробка автора)

Інновації	*Сутність*	*Вплив на систему бухгалтерського обліку*
Науково-технічні	Результат розв'язання проблем облікового процесу за допомогою нових ідей, відкриттів та винаходів, що доводяться до стадії практичного використання і починають давати економічний ефект	Зміна поколінь техніки (нова техніка є результатом науково-технічного прогресу)
Технологічні	Сукупний процес розвитку, якісного вдосконалення і застосування технології в бухгалтерському обліку на основі досліджень і розробок	Зміна технології (нова технологія є результатом науково-технічного прогресу)
Економічні	Результат виконання завдань економічного змісту, які невпинно змінюються, що забезпечує економічну ефективність та ринковий успіх	Удосконалення методології бухгалтерського обліку Системний підхід до автоматизації бухгалтерського обліку
Організаційні	Важлива зміна в системі бухгалтерського обліку, що спирається на нові знання організаційних форм, нову техніку і технології, які мають на меті прямі або опосередковані поліпшення всередині та (або) поза системою	Удосконалення організації бухгалтерського обліку
Управлінські	Винахід в управлінні, що забезпечує ефективність діяльності і викликає локальні зміни в методології бухгалтерського обліку	Удосконалення методології бухгалтерського обліку Системний підхід до автоматизації бухгалтерського обліку
Процесні	Усі зміни процесів, що відбуваються на підприємстві та бухгалтерському обліку вперше	Удосконалення методології бухгалтерського обліку Системний підхід до автоматизації бухгалтерського обліку Трансформація методу бухгалтерського обліку
Інформаційні	Результат виконання завдань організації раціональних інформаційних потоків, що забезпечує підвищення вірогідності й оперативності одержання облікової інформації	Системний підхід до автоматизації бухгалтерського обліку. Трансформація методу бухгалтерського обліку

Послідовність робіт, що проводяться у життєвому циклі інновації становить інноваційний процес [7].

Існує багато варіантів класифікації інноваційних процесів, розроблених вітчизняними та зарубіжними авторами [1; 2; 3; 6; 9]. При цьому, як найважливіші ознаки, найчастіше розглядаються ступінь новизни, сфера застосування, характер використання, призначення інновацій тощо. Крім того, за кожною ознакою класифікації вирізняють

різноманітні типи інноваційних процесів. У табл. 2 автором запропоновано класифікатор ознак та типів інноваційних процесів, застосування якого на підприємствах в бухгалтерському обліку дозволить комплексно визначити їх результативність та вплив на результати діяльності.

Таблиця 2

Класифікація інноваційних процесів*

<table>
<tr><th>За причиною виникнення</th><th>За ступенем новизни</th><th>За впливом на продукт інновації</th><th>За сферою застосування</th><th>За територією</th><th>За характером потреб</th></tr>
<tr><td>Потреби економіки</td><td>Радикальні</td><td>Нових видів продукту</td><td>Виробів</td><td>Міжнародні</td><td>Для наявних потреб</td></tr>
<tr><td>Потреби людини</td><td>Модифікаційні</td><td>Удосконалення наявних продуктів</td><td>Технологій</td><td>Державні</td><td>Для нових потреб</td></tr>
<tr><td>Потреби виробництва</td><td rowspan="10">Поліпшувальні</td><td>Удосконалення методології *</td><td rowspan="3">Суспільні</td><td>Галузеві</td><td rowspan="10"></td></tr>
<tr><td>Потреби торгівлі</td><td rowspan="9">Трансформація методики *</td><td rowspan="9">Окремих підприємств</td></tr>
<tr><td>Потреби НДР та ПКР</td></tr>
<tr><td></td><td>Організаційні</td></tr>
<tr><td></td><td>Техніки</td></tr>
<tr><td></td><td>Виробництва</td></tr>
<tr><td></td><td>Торгівлі</td></tr>
<tr><td></td><td>Менеджменту</td></tr>
<tr><td></td><td>Бухгалтерського обліку *</td></tr>
</table>

*Джерела: автор розробив на основі [1; 2; 3; 6; 9] та запропонував [*].

Проведене дослідження показує, що інноваційну діяльність слід розуміти як процес перетворення знань у гроші, а систему управління інноваційною діяльністю з методологічного погляду, слід розглядати як управління процесом розробки, впровадження, комерціалізації інновацій, контролю й оцінки ефективності інноваційних процесів.

Розглядаючи управління інноваційною діяльністю в бухгалтерському обліку як систему, слід визначити, що це комплекс принципів, норм, правил, методів, прийомів, інструментів, зв'язків і економічних взаємовідносин у процесі побудови інформаційної системи бухгалтерського обліку. Під час цього процесу інновація отримує економічний зміст та стає інноваційним продуктом.

Основною метою управління інноваційною діяльністю в бухгалтерському обліку є забезпечення ефективного функціонування певного інноваційного процесу і, як результат, забезпечення стійкого конкурентного становища на ринку, зниження витрат

й зростання прибутку в довгостроковий період. А безпосередньо цілі інноваційної діяльності можуть бути різними: від задоволення нової потреби споживача до скорочення витрат і часу в процесі здійснення облікового інформаційного процесу. Але при цьому, незалежно від мети інноваційної діяльності, за мету управління інноваційною діяльністю повинно бути досягнення ефективності.

Такий підхід реалізується через запровадження автоматизованої форми бухгалтерського обліку, тобто використання нових електронних, технічних засобів в організації бухгалтерського обліку як функції управління, через трансформацію організації бухгалтерського обліку (перехід від використання засобів механізації і комп'ютеризації до методології автоматизованого бухгалтерського обліку на основі комплексного перегляду всієї системи організації реєстрації та обробки облікової інформації).

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що інноваційна модель розвитку підприємств і бухгалтерського обліку є наслідком змін, що відбулися в економіці у зв'язку з ринковими перетвореннями і механізмах прийняття управлінських рішень.

Інноваційна діяльність на підприємствах має різні цілі і обумовлена факторами технічного, фінансово-економічного, політичного, ресурсного і ринкового характеру. В управлінні інноваційною діяльністю ці фактори відіграють надзвичайно суттєву роль.

Інноваційна діяльність у бухгалтерському обліку як цільовій підсистемі інновацій потребує створення концепції управління, та ґрунтовного дослідження.

1. *Аньшин В.М.* Инновационный менеджмент. Концепции, многоуровневые стратегии и механизмы инновационного развития: учеб. пособие / В.М. Аньшин, В.А. Колоколов, А.А. Дагаев, Л.Г. Кудинов. — [3-е изд., перераб., доп.]. — М.: Дело, 2007. — 584 с.; 2. *Волков О.І.* Економіка та організація інноваційної діяльності: підручник /О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан; за ред. О.І. Волкова та М.П. Денисенко. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 662 с.; 3. *Микитюк П.П.* Інноваційний менеджмент: навч. посіб. / П.П. Микитюк. — К.: Центр навчальної літератури, 2007. — 400 с.; 4. Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток. Програма діяльності Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=181072357; 5. Про інноваційну діяльність: Закон України № 40-IV від 04.07.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — N 36. Ст. 266 (зі змін. та допов.) — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15.; 6. *Рошка М.С.* Управління інноваційною діяльністю торговельного підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. — 2009. — № 4. — Т. 2 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/ Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_4_2/pdf/123—127.pdf.; 7. Системи менеджменту якості. Рекомендації з покращення діяльності. Міжнародний стандарт з управління якістю, ISO-9004 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.klubok.net/ pageid143.html.; 8. Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009—2013 роки. Державна цільова економічна програма. — Режим доступу: http://www.in.gov.ua/ index.php?lang= ua&get=55&law_id=180#1; 9. *Фатхутдинов Р.А.* Инновационный менеджмент учебник для вузов /Р.А. Фатхутдинов. — [6-е изд.]. — СПб.: Питер, 2008. — 448 с. 10. The measurement of scientific and technological activities. proposed guidelines for collecting and interpreting technological innovation data. Oslo manual. European Commission. Eurostat [Electronic recourse]. — Internet: http://www.oecd.org/dataoecd/35/61/2367580.pdf.